

**Το φαινόμενο ‘Crazing’ σε μεταβυζαντινές εικόνες του 19^{ου} αι.
Μελέτη του φαινομένου - Εργασίες αποκατάστασης των εικόνων**

A. Ntousi¹, Sister Daniilia², E. Minopoulou²

- ¹ Art Conservator
Iera Mitropolis of Ierissos, Mount Athos and Ardameri
Agapion Foundation, Icons and Relics Conservation Laboratory, Galatista,
Chalkidiki
- ² Sister Daniilia and E. Minopoulou
"Ormylia" - Art Diagnosis Centre, Sacred Convent of the Annunciation
Ormylia, Chalkidiki

Στη βόρειο Χαλκιδική, 40 km ανατολικά της Θεσσαλονίκης, είναι κτισμένη η κωμόπολη της Γαλάτιστας.

Είναι ο τόπος καταγωγής γνωστής συνοδείας αγιογράφων που ίδρυσαν στην πρωτεύουσα του Αγίου Όρους, τις Καρυές, εργαστήριο αγιογραφίας.

Η παράδοση της συνοδείας διήρκεσε για ένα ολόκληρο αιώνα (1778 έως 1870), ενώ των διαδόχων τους είναι διαπιστωμένη έως τη πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Σήμερα, στη γενέτειρά τους που κοσμείται από πλήθος εκκλησιών και εξωκκλησιών, σώζεται μεγάλος αριθμός φορητών εικόνων, έργα των Γαλατσιάνων, που χρονολογούνται από το 1823.

Σε αυτή τη μελέτη παρουσιάζονται οι αλλοιώσεις που αντιμετωπίζει μέρος από τις δεσποτικές εικόνες που κοσμούν το τέμπλο, ή απόκεινται στο Ιερό Βήμα του ναού του Αγίου Νικολάου Γαλάτιστας.

Εξετάζονται διεξοδικά τα αίτια που τις προκάλεσαν και γίνεται προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων των κειμηλίων με γνώμονα τα συμπεράσματα των προκαταρκτικών εξετάσεων και αναλύσεων και την επίδραση των περιβαλλοντικών παραμέτρων.

Οι εικόνες (αυγοτέμπερα σε ξύλινο φορέα), ύστερα από διαρροή που παρουσιάστηκε στην οροφή του ναού, σε συνδυασμό με την έλλειψη εξαερισμού του χώρου και τη σχετικά υψηλή θερμοκρασία, υπέστησαν αλλοιώσεις στην επίστρωση του βερνικιού

(θολή - γαλακτώδη όψη), κατά περιοχές διαχωρισμό στα ζωγραφικά στρώματα και κονιορτοποίηση της προετοιμασίας.

Είναι γνωστό ότι η πολύ υψηλή σχετική υγρασία ή η απευθείας επαφή των έργων τέχνης με νερό, συχνά, καταλήγει στην αλλοίωση της επίστρωσης του βερνικιού, την κονιορτοποίηση της προετοιμασίας, το διαχωρισμό των ζωγραφικών στρωμάτων και τον μερικό ή ολικό αποχρωματισμό των χρωματικών στρωμάτων .

Επίσης, σημαντικός παράγοντας φθοράς των δομικών στοιχείων των ζωγραφικών έργων τέχνης είναι η ανάπτυξη μικροοργανισμών. Κατάλληλες περιβαλλοντικές συνθήκες για την ανάπτυξή τους είναι η θερμοκρασία (15 έως 30° .C), η σχετική υγρασία [85% έως 100% (συμπύκνωση)] , το είδος των θρεπτικών συστατικών ως συνδετικό μέσο, που υπάρχουν στα ζωγραφικά στρώματα (π.χ.gloutoline glue, casein, egg tempera,oil) και το είδος των βερνικιών όπως dammar, mastic.

Οι εμφανείς οπτικά αλλοιώσεις των εικόνων, όπως η χρωματική αλλοίωση του βερνικιού , η εξασθένηση του συνδετικού μέσου των ζωγραφικών στρωμάτων (κονιορτοποίηση της προετοιμασίας, διαχωρισμός των ζωγραφικών στρωμάτων και αποφλοιώσεις της χρωματικής στοιβάδας) και οι ακραίες μεταβολές της υγρασίας γεννούν ερωτήματα σχετικά με τη φύση των αλλοιώσεων :

1. αν περιορίζεται στην επιφάνεια του ή εξελίσσεται στα χρωματικά στρώματα προκαλώντας αποχρωματισμούς.
2. αν η φθορά συνοδεύεται από προσβολή των δομικών στοιχείων των εικόνων από μικροοργανισμούς.

Για να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα και να προσδιοριστούν οι εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης απαραίτητη είναι η διεξαγωγή προκαταρκτικών εξετάσεων: μικροσκοπική και μακροσκοπική παρατήρηση, φωτογράφιση των έργων στο ορατό, υπεριώδες και υπέρυθρο φάσμα ακτινοβολίας φωτογράφιση στο στερεομικροσκόπιο, εξέταση της συνολικής στρωματογραφίας στο οπτικό μικροσκόπιο (σε ορατό και υπεριώδες φως), εφαρμογή της μεθόδου του εκλεκτικού χρωματισμού, φασματοσκοπία FTIR και αέρια χρωματογραφία μάζας (GC-MS).

Πραγματοποιήθηκε:

-Μελέτη της μορφολογίας της επιφάνειας των κειμηλίων

- Διάγνωση των φθορών που υπέστησαν οι εικόνες με στρωματογραφική ακολουθία
- Ταυτοποίηση των υλικών κατασκευής των ζωγραφικών στρωμάτων
- Προσδιορισμός της ποιοτικής σύστασης του βερνικιού
- Προσδιορισμός της ποιοτικής σύστασης και διανομής των επικαθίσεων (ατμοσφαιρικοί ρύποι)

Με την εξαγωγή των συμπερασμάτων και τη μεθοδευμένη καταγραφή τους προγραμματίστηκαν οι εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης των έργων. Κατά τη διάρκεια των εργασιών πραγματοποιήθηκαν δοκιμές καταλληλότητας των υλικών και μεθόδων συντήρησης, συστηματική καταγραφή των στοιχείων που αποκαλύπτονταν κατά τη διάρκεια των εργασιών και λεπτομερής σχεδιαστική και φωτογραφική αποτύπωση (μικροσκοπική και μακροσκοπική στο ορατό και υπεριώδες φάσμα με προσπίπτοντα φωτισμό υπο γωνία 45° και εφαπτομενικό φωτισμό) όλων των διαδικασιών συντήρησης.

Απώτερος στόχος των ενεργειών, εκτός από την ασφαλή και τεκμηριωμένη διεξαγωγή των επεμβάσεων αποκατάστασης, είναι και η επιπλέον προσπάθεια κατανόησης και προσδιορισμού της φύσης της αλλοίωσης του βερνικιού και των παραγόντων που προκάλεσαν τις παντοειδείς βλάβες και μεταβολές που υπέστησαν τα δομικά στοιχεία των έργων.